

Vương quốc Champa

mà người ta thường quên lãng đi, đó là thực trạng của một vương quốc và một nền văn minh đang ở trong thời kỳ hấp hối và suy sụp.

La Khải là vị vua kế thừa của Chế Bồng Nga. Mỗi lần xua quân nhằm quấy nhiễu Đại Việt, La Khải buộc phải đánh tháo lui để chạy về Champa. Ông ta cũng là vị vua lên nắm chính quyền qua vũ lực bằng cách loại trừ các đứa con trai của Chế Bồng Nga ra khỏi vương quyền và bỏ rơi cho Đại Việt các phần đất nằm về phía bắc của núi Bạch Mã (Huế) mà Chế Bồng Nga đã dày công thu hồi. Một bia ký tìm thấy trước cửa của thành lũy ở Bình Định cho biết La Khải lên ngôi lấy vương hiệu là Jaya Simhavarman, trị vì 12 năm. Đó là những gì mà người ta biết về ông ta.

Sự cáo chung của Champa Ấn Hóa

Jaya Simhavarman (La Khải) mất vào năm 1401. Người con trai của ông ta tên là Virabhadra Varman (hay Ba Đích Lại gọi theo biên niên sử Việt Nam) lên ngôi kế vị. Lợi dụng ngày băng hà của vua La Khải, Hồ Quý Ly, vị vua đầu tiên của nhà Hồ thay thế nhà Trần vào năm 1394, xua quân tấn công Champa, nhưng thất bại. Vua Hồ lại mở trận tấn công thứ hai vào năm 1402. Đứng trước lực lượng quân sự quá hùng mạnh của đối phương, vua Virabhadra Varman (Ba Đích Lại) phải trả lại cho Hồ Quý

Ly tiểu vương quốc Amaravati bị mất vào năm 1306 để đổi lấy việc rút quân Đại Việt ra khỏi Champa. Vì tưởng rằng có thể chiếm thêm đất đai Champa một cách dễ dàng, vua Đại Việt mở trận tấn công Vijaya lần thứ ba vào năm 1403-1404. Nhưng sự can thiệp của nhà Minh (Trung Hoa) buộc quân đội viễn chinh của Đại Việt phải quay đầu trở về. Rồi lấy cớ việc nhà Hồ tiếm ngôi nhà Trần, hoàng đế nhà Minh xua quân tấn công Đại Việt vào năm 1407. Chiến tranh giữa Trung Hoa và Đại Việt đã giúp Champa thoát ra khỏi sự đe dọa của lân bang miền bắc và thu hồi lại tiểu vương quốc Amaravati. Lợi dụng tình hình bất ổn ở Đại Việt, vua Virabhadrarman (Ba Đích Lại) xua quân tấn công Campuchia, một quốc gia rất suy yếu vì phải đối phó với chiến tranh liên miên chống lại vương quốc Ayudhya (Thái Lan) kể từ giữa thế kỷ XIV. Mặc dù Trung Hoa đã hai lần khiển trách vào năm 1408 và 1414, vua Virabhadrarman (Ba Đích Lại) vẫn tiếp tục tấn công Campuchia để chiếm vùng Biên Hòa (A. Cabaton, « L'inscription de Biên-hòa », trong *BEFEO* IV, 1904, trg 687 và tiếp theo). Cũng nhờ trận chiến này, Champa dời biên giới phía nam của mình đến núi But, ngọn núi mà nhà thương thuyền Bồ Đào Nha cho biết nó là biên giới phía đông chia cách Champa và vương quốc Campuchia kể từ đầu thế kỷ XVII. Năm 1427, Virabhadrarman (Ba Đích Lại) cử một phái đoàn sang Thăng Long để tiếp kiến với vua Lê Lợi, nhân vật đã giải phóng Đại Việt ra khỏi sự đô

Vương quốc Champa

hộ của Trung Hoa vào năm 1428 để thiết lập triều đại nhà Lê. Sau 32 năm phục vụ cho vương quốc, Virabhadravarman (Ba Đích Lại) được nhận tấn phong vào năm 1432 với tên vương hiệu là Vrasu Indravarman.

Năm 1441, Vrasu Indravarman băng hà và được thay thế bởi một vị vua mà biên niên sử Việt Nam gọi là Maha Bí Cai. Kể từ năm 1444, Maha Bí Cai gia tăng các cuộc chiến đánh phá láng giềng miền bắc. Sau khi đã chinh phục được thái độ trung lập của nhà Ming, vua Đại Việt xua quân chinh phạt Champa vào năm 1446, chiếm Vijaya và bắt được Maha Bí Cai làm tù binh đưa về Thăng Long, sau đó đưa người cháu của ông ta tên là Maha Quý Lai lên nắm chính quyền. Vừa mới lên ngôi, Maha Quý Lai tức thời dâng lễ vật lên vua Lê Nhân Tông vào năm 1447. Hai năm sau tức là năm 1449, Maha Quý Lai đã bị người em tên Maha Quý Đô truất phế. Sau ngày lật đổ chính quyền, Maha Quý Đô xin Trung Hoa tấn phong vào năm 1457. Lên ngôi chưa đầy một năm, Maha Quý Đô bị ám sát vào năm 1458. Người kế ngôi của ông ta mà biên niên sử Đại Việt gọi là Trà Duyệt chỉ trị vì một thời gian rất ngắn ngủi, vì năm 1460, ông vua này buộc phải thoái vị nhưng không cho biết lý do, để nhường ngôi lại cho người em là Trà Toàn tức là vị vua cuối cùng của Champa đóng đô ở Vijaya.

Mặc dù vua Lê Thánh Tông đã mấy lần yêu cầu Champa phải dâng thêm cống vật, nhưng Trà Toàn từ chối

Lịch sử

tuân lệnh và còn xua quân tấn công vào Đại Việt vào năm 1468 và năm 1469. Để trả lời cho thái độ của Trà Toàn, vua Lê Thánh Tông xua quân phản công, đánh chiếm Champa năm kế tiếp. Năm 1471, Vijaya bị thất thủ và bị san bằng. Khoảng 20 000 người dân của Vijaya bị bắt làm tù binh và di đày sang nơi khác và một phần còn lại có số lượng vào khoảng 40 000 cho đến 60 000 người bị tàn sát. Trà Toàn bị bắt và từ trần trên đường về Thăng Long (Bùi Quang Tung, *Le Đại Việt et ses voisins*, Paris, L'Harmattan, 1990, trg. 73-86).

Sự thất thủ Vijaya vào năm 1471 đánh dấu cho sự cáo chung của một nền văn minh và một vương quốc Champa trên bước đường suy tàn. Nhưng đây cũng là thời điểm suy đồi của một nền văn minh Ấn Giáo trước đà tiến quân của Hồi Giáo để xâm chiếm Ấn Độ kể từ cuối thế kỷ XII, để rồi Champa không còn nhận thêm ảnh hưởng văn hóa Ấn Giáo nữa. Sự sụp đổ của nền văn minh Ấn Giáo tại Champa đã gây ra sự tan vỡ của các cơ cấu tổ chức xã hội và tín ngưỡng mà vương quốc này đã cố gắng gây dựng gần 15 thế kỷ. Và nó phát sinh từ sự thất bại quân sự dồn dập kể từ thế kỷ XI đã làm mất đi những niềm tin vào Ấn Giáo mà Champa thường dựa vào đó để làm nền tảng di sản tinh thần của mình, một di sản thiêng liêng do các vị thần linh sáng tạo, nhưng chính con người đã đứng ra phá hỏng nó. Kể từ đó, dân chúng Champa không còn đặt niềm tin vào Ấn Giáo nữa. Sự thất thủ của Vijaya vào năm

Vương quốc Champa

1471 là kết quả của một cuộc đấu tranh dai dẳng giữa nền văn minh Ấn Giáo của Champa chống lại nền văn minh Trung Hoa của dân tộc Việt. Một khi Đại Việt không đủ sức để tiến quân sang phía bắc vì bị Trung Hoa ngăn chặn lại, thì họ phải tìm cách áp dụng chính sách Nam Tiến. Đây là cuộc chiến giữa hai đối tượng thù địch Champa và Đại Việt nhằm bảo vệ sự sinh tồn của mình. Tiếc rằng ván bài đã diễn ra kể từ cuối thế kỷ thứ X đã đánh dấu bằng những cuộc thoái lui liên tục của Champa. Chính vì thế, năm 1471 đã trở thành biểu tượng cho cuộc chiến thắng vẻ vang của nền văn minh Hoa-Việt chống lại di sản Ấn Giáo tại Champa đã từng thống trị khu vực miền đông của bán đảo Đông Dương kể từ thế kỷ thứ IV. Cũng nhằm biểu dương cho cuộc chiến thắng này mà Đại Việt đã tàn phá thành Vijaya (Đồ Bàn) và chiếm đoạt đất đai của Champa bất cứ lúc nào mà quốc gia này cảm thấy có thể thực hiện được để áp đặt nền văn hóa Hoa-Việt lên dân tộc Champa thua trận. Lãnh thổ đã lọt vào tay Đại Việt là các tiểu vương quốc nằm ở phía bắc của Champa, vốn là trung tâm quyền lực của nền văn minh Ấn Giáo, nơi còn tồn tại toàn bộ di sản tinh thần của nó. Nếu Mỹ Sơn là biểu tượng cho công trình kiến trúc và nghệ thuật Ấn Giáo, Đồng Dương biểu tượng cho trung tâm Phật Giáo đại thừa thì Trà Kiệu cũng là trung tâm truyền bá và phát triển triết lý Ấn Giáo qua các thời đại.